

**МІЖНАРОДНЕ ПРАВО, ПРАВОВА ДЕРЖАВА
І ГЛОБАЛЬНЕ ІНФОРМАЦІЙНЕ ГРОМАДЯНСЬКЕ
СУСПІЛЬСТВО, ЯК СКЛАДОВІ СУЧАСНОГО
МІЖНАРОДНОГО ПРАВОВОГО ПОРЯДКУ**

О.А. Радзівілл

*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри міжнародного права
Інституту міжнародних відносин
Національного авіаційного університету*

Постановка проблеми. Найбільш актуальною проблемою в протистоянні процесам «варваризації» сучасного глобального світу, є те, що норми міжнародного права існують часто лише на рівні міждержавних домовленостей, фактично не впливаючи на реальні суспільні відносини, що здійснюються під юрисдикцією держав. Міжнародне право, маючи безліч розроблених стандартів оптимізації і гармонізації суспільного життя, не може ефективно впроваджувати їх у практику суспільних відносин переважної більшості країн. Часто причиною такої не-ефективності доктрина називає формальну відсутність апарату примусу у мирних міждержавних зносинах. На нашу ж думку, проблема насамперед полягає в тому, що більшість держав світу не здатні виконувати основне своє призначення – захищати інтереси, добробут і безпеку свого населення – як на національному, так і на міжнародному рівнях, включаючи й реалізацію прийнятих з цією метою міждержавних домовленостей. Зріла держава, як політична організація громадянського суспільства, повинна свідомо їм підтримуватися, зокрема сплатою податків, вона повинна бути правовою, тобто забезпечувати струнке логічно узгоджене, науково обґрунтоване і зрозуміле для населення матеріальне і процесуальне законодавство, ефективну і доступну систему судового захисту, а також можливість контролю та прозорість критеріїв витратів державного апарату.

Натомість у міжнародному співтоваристві домінують незрілі форми інституту держави, що, безумовно, обумовлено історично. В силу відсутності громадянських мотивацій у житті переважної більшості населення, включаючи й національні еліти, в більшості сучасних суспільств у кращому випадку має місце невідповідність діяльності чиновників їх службовим обов'язкам, у гіршому – панує терпимість до явних чи прихованих антисоціальних режимів. Такі режими можуть бути різними за походженням. У деяких державах вони спираються на ще міцні традиції станово-кастових суспільств, в інших – будуються на використанні тимчасових переваг новими соціальними групами з відверто корумпова-

ним характером групової ментальності, супроводжуючись захопленням ними владних структур з подальшими активними спробами спадкового закріплення соціальної нерівності на основі свого панівного становища. В будь-якому разі без ефективної громадянської протидії такі верхівки використовують державний апарат для експлуатації населення, несправедливого ірраціонального розподілу внутрішніх ресурсів й зовнішньої допомоги. Зворотню ж стороною такої, часто формально узаконеної, несправедливості стає тихий саботаж населення, з періодичними вибухами явної політичної конфронтації, що, в залежності від ступеня депресивності суспільства, можуть мати все більш антигуманні прояви.

Мета. Викласти новий погляд на можливості соціально-інформаційних механізмів, які дає глобальне інформаційне громадянське суспільство (далі ГЛІНГС) в справі формування відкритих активних національних громадянських суспільств, які, в свою чергу, стануть каталізаторами «дозрівання» інституту держави і підвищення ефективності дії міжнародного права через нові якісні можливості правових держав. З огляду на вже сформовану міжнародним правом системну основу засад соціальної гармонії і ідеї загальнолюдської солідарності, ГЛІНГС може стати своєрідною «школою» гуманізму, активної громадянської позиції, історичної і соціально-політичної освіченості народів планети.

Основні характеристики і цілі глобального інформаційного громадянського суспільства викладені в Окінавській Хартії глобального інформаційного суспільства від 22 липня 2000 р. [1] і Декларації принципів «Побудова інформаційного суспільства – головна задача нового тисячоліття» від 12 грудня 2003 р. [2].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У роботі використані думки й дослідження з різних сфер соціальних і гуманітарних наук, зокрема ідеї: Е. Дюркгейма [3] і Л. Дюгі [4] стосовно солідариських моделей суспільних відносин, вчення М. Вебера [5] про специфічні якості соціальної динаміки (на відміну від природної), яка полягає у наявності в соціальному бутті сенсу. Соціологічно-правові дослідження міжнародного права здійснено на основі робіт Ж. Карбоньє [6], П. Сорокіна [7], Н. Лугмана [8], Ф. Циппелюса [9], В. Лопаєвої [10] з філософії і соціології права. Роль культурного обміну й розвитку мультирівневого глобального культурного середовища, зокрема й через інформаційні мережі, досліджено з робіт К. Ясперса [11], А. Галенської [12], В. Акуленко [13], О. Мельничук [14], С. Бабкіна [15], Дж. Салмі [16], колективу авторів з БГУ [17], К. Шахбазян [18] та ін.

Основні результати дослідження. Історичний досвід показує, що головною причиною апатії суспільств до явищ, що їх руйнують, тобто фактичної їх нездатності протистояти соціальним хворобам, є занепад старих і несформованість нових морально-етичних критеріїв належної індивідуальної поведінки на всіх рівнях суспільних відносин. Особливо негативним для зрілості держави є морально-етичний нігілізм осіб, уповноважених офіційно представляти інтереси народу і держави, незалежно від їх соціального походження і від того, судову, законодавчу чи виконавчу владу вони уособлюють.

1. Можливі причини неефективності міжнародного права

З огляду на відрізки часу, за які утворилося на землі життя й цивілізація, лише зовсім коротка мить – останні півстоліття після Другої світової війни міжнародне право отримало свої системні ознаки і, в свою чергу, почало системно впливати на міжнародні відносини, формуючи міжнародний правопорядок. Системні

ознаки забезпечив Статут ООН, зобов'язання за яким є, відповідно до ст. 103 Статуту, мають пріоритет перед іншими договірними зобов'язаннями держав-членів. Це зробило Статут ООН своєрідною «Конституцією міжнародного права», нормам якої не повинні суперечити всі інші міжнародно-правові норми. Нормами, що стисло визначають системотворчу роль Статуту, як відомо, стали його цілі й принципи. Останні були визнані міжнародним співтовариством як імперативні норми в якості «Основних принципів» міжнародного права. Перший з них – принцип суверенної рівності держав створив правову основу для міжнародного правопорядку, подібно до того, як принцип рівності громадян перед законом (сформульований французами в Декларації прав людини і громадянина 1789 р.) – створив основу громадянського суспільства і правової держави. Авторитет етатизму й юридичного позитивізму в ХІХ ст. загальмував процеси формування громадянського суспільства в національних правопорядках, тоді як міжнародне право, в силу рівноправ'я держав як суверенів, в своїй формальній основі постало як «право рівних». Воно позбавлене тих засобів забезпечення виконання зобов'язань, які має позитивне національне право: якщо держава діє «приписом і примусом», саме останнім забезпечуючи, з точки зору позитивістських теорій, гарантії дотримання національних правових норм, то виконання міжнародно-правових норм ґрунтується лише на добрій волі держав, що часто розглядається як «слабке місце» міжнародного права.

На нашу думку, «слабким місцем» міжнародного права є не стільки відсутність у ньому механізмів тиску на держави, скільки загальна громіздкість «надбудови» над міжособистісними відносинами у вигляді органів державної влади і міжнародних інституцій, що відчужують від особи її право брати участь у створенні правил, які вона має виконувати сама, та які формують її соціальне середовище. Наслідком цього відчуження і є значні розходження: по-перше, між задекларованими в резолюціях та інших необов'язкових актах міжнародно-правовими стандартами покращення суспільних відносин і фрагментарністю кодифікованих джерел, в яких держави фіксують свою згоду на виконання відповідних зобов'язань, по-друге, між нормами кодифікованих джерел і ефективністю їх виконання в національних правових системах. Отже, причина неефективності міжнародного права полягає в соціальній недосконалоості механізмів реалізації міжнародного права і правовій незрілості більшості національних правових систем, де міжнародні стандарти деформується або й взагалі не виконуються. На відміну від позитивістського підходу, природно-правове (натуралістичне) тлумачення права, яке панувало в доктрині міжнародного права до ХІХ ст., покладається на дотримання правових норм уже в силу того, що вони «правильні», тобто відповідають основам суспільних відносин. Тобто забезпечення виконання норм у природному праві цілком пов'язувалося з характером самих норм. Науковий підхід до натуралістичного праворозуміння уточнює при цьому, що не будь-які соціальні закони можуть мати правове втілення, а лише ті, що сприяють цивілізованості, підтримують розумність суспільних відносин. Такий підхід сформував поширену в західній правовій традиції характеристику права як «писаного розуму», тобто письмово зафіксованих найкращих правових визначень, тлумачень, приписів і рішень, які, будучи правом, втілюють основні соціальні закони, не вимагаючи «погрози примусом» для забезпечення їх виконання.

Соціологічна концепція праворозуміння, що відтворює оновлений природно-правовий підхід і нині набуває все більшого поширення, прямо вказує на недопустимість примусу в процесі правотворчості і правозастосування. Все право в цій концепції розглядається як «право рівних». Акти ж «привілейованого» суб'єкта, яким в національній правій системі є держава, кваліфікуються, в розвиток ідей природного права, як акти позаправові, а саме – владні акти державного управління [10, с. 32-43].

Важливою ознакою розуміння природи міжнародного права є те, що природно-правова, позитивіська і соціологічна концепції при їх застосуванні до міжнародного права не суперечать одна одній, а лише акцентують увагу на різних аспектах: з одного боку, міжнародне право – це інституціоналізація міжнародних відносин в загально визначених нормах, з іншого – кодифікована воля суверенів, ще з іншого – норми, прийняті на основі їх взаємної згоди, виходячи з їх рівності. Причина феномену несуперечливості різних концептуальних тлумачень природи міжнародного права – в тому, що саме в ньому (і поки що лише в ньому) дотримується основна соціологічна характеристика права: це правила, які приймають юридично рівні суб'єкти для регулювання своїх власних відносин. Відповідно, гарантією виконання таких правил є те, що вони прийняті «самими для себе» як найкращі з можливих, і тому суб'єкти схильні їх дотримувати без будь-якого примусу.

Практика створення правил для тієї чи іншої соціальної групи самими членами цієї групи має тисячолітню історію, лише етатизм і позитивізм витіснив таку практику з суспільної свідомості. Можна зробити емпіричне припущення, що відродження і наскрізне впровадження в різнорівневих соціальних системах основного принципу соціології права – рівності суб'єктів, що приймають для себе правила поведінки – істотно сприятиме усуненню проблем розбіжностей між правими задумами і їх реалізацією. При цьому зовсім не йдеться про революційні перетворення в політичних системах держав. Прийняття правильних суспільно корисних рішень не потребує чинів і регалій. Повноваження й відповідальність владних структур необхідні лише, щоб належним чином враховувати і впроваджувати такі рішення.

Колективний розум уже яскраво виявляє себе в мережах Інтернету. Не вистачає лише загального усвідомлення шляхів вирішення проблеми і належного постійно діючого зворотного зв'язку між усіма суб'єктами ГЛІНГС: державними органами, приватним бізнесом, громадянським суспільством, міжнародними і міжурядовими організаціями тощо [2]. Інтенсивний міжнародний обмін інформацією, за дотримання принципів вільного доступу до такої інформації та свободи ініціативи й вибору джерел при її пошуку, має сприяти оптимізації всіх суспільних відносин, оскільки дає можливість в режимі неупередженого безособового форуму обговорювати безліч варіантів вирішення найактуальніших проблем людства. окремих суспільств і особи – при зацікавленості суб'єктів форуму лише у справедливості й оптимальності рішень. Реальна можливість відносно швидкого «мультирівневого» аналізу суспільних проблем доповнюється репрезентивністю рішень, які дійсно відображають інтереси «пересічних» представників міжнародного співтовариства різних держав. Кумулятивним ефектом від цього має бути спонтанне зростання обізнаності й «ментальної зрілості» пересічного грома-

дянина ГЛІНГС. Міжнародний обмін інформацією в мережах має також усі можливості формувати й поширювати загально визнані стандарти й критерії морально-етичних якостей індивідуума, а також професійно-етичні стандарти окремих категорій суспільно уповноважених осіб.

Таким чином, вільний і оперативний обмін знаннями і загально визнаними стандартами в якості очікуваного соціально значимого наслідку повинен на порядки підвищити темпи свідомого й ненасильницького звільнення суспільств від застарілих і архаїчних форм суспільних відносин і політичного устрою, надавши самим громадам знання й механізми цивілізовано і відповідально обговорювати і солідарно будувати своє громадське життя. В кінцевому рахунку, завдяки незалежним інформаційним мережам, відкритість і абстрактна кумулятивна «зрозумілість для кожного» всіх рівнів суспільного життя стає чинником самооздоровлення національних політичних систем і державного апарату. А загальне усвідомлення самоцінності віртуального всебічного вивчення проблеми, перед тим як вдаватися до її політичного вирішення, створює на практиці прийняття й виконання рішень усі передумови зосереджуватися на змісті рішень, що приймаються, тобто на «боротьбі ідей», не доводячи проблеми до «боротьби людей».

Наприклад, і соціально орієнтована держава, і міжнародні інституції можуть через Інтернет, через програми телебачення і радіомовлення постійно й різнобічно надавати населенню необхідні знання, формуючи активне їх відношення до участі в долі громади, нації, своєї регіональної цивілізації, всього людства, розглядати й аналізувати можливі моделі формування громадських і владних структур, які б захищали інтереси народу, забезпечувати резонанс громадської думки з найрізноманітніших питань, спираючись на який можуть формуватися і нові форми громадської дії, скоординовані засобами масової інформації та Інтернетом.

2. Ідеал правової держави громадянського суспільства

Формування глобального інформаційного громадянського суспільства зовсім не підриває авторитет чи міжнародну правосуб'єктність держави. Інститут держави залишається ключовим у міжнародних відносинах. Але особистісне наповнення і мотиваційна характеристика діяльності цього інституту постійно перебуватиме під прискіпливим контролем ГЛІНГС. Механізми державного управління залишаються в багатьох державах таким, що їх суверенітет, як повнота владних повноважень, делегованих державі її громадянами для захисту своїх спільних інтересів, не реалізується. Лише держави, де населення має тривалу культуру користування політико-правовими засобами зворотного зв'язку з владою, мають певні гарантії стабільного забезпечення виконання державою її зобов'язань перед народом. Отже, саме певний рівень політико-правової культури населення є, в кінцевому рахунку, гарантією того, що влада «правитиме належно».

Формування ГЛІНГС є явищем унікальним, яке, з огляду на масштаби історії, сталося практично в її «останню мить». Людство Розумне за період свого становлення (близько сорока тисяч років) пережило два глобальних коливання «маятника історії» – дві альтернативні фази, які в діалектиці мають назви «теза» й «антитеза». «Тезою» була перша (верхньопалеолітична) половина історії Людства, коли джерелом благ, знань і умінь для людей були їхні власні (переважно колективні) зусилля. Друга фаза – «антитеза» – почалася з неолітичної революції, коли Людство почало різноманітно розширюватися, зокрема на тих, хто

працює і тих, на кого працюють. Альтернативність «антитези» «тезі» полягала в тому, що «найпрестижнішим» заняттям людей стало не створення, а накопичення благ, яке й донині здійснюється, переважно, за рахунок експлуатації людини людиною. Не створюючи блага, але відчужуючи й накопичуючи їх, експлуатація обумовила конфліктність всієї епохи «антитези»: тож головні складові Цивілізації – інститути Держави і Права, власне, й формувалися як засоби більш чи менш ефективного (і завжди нетривалого) врегулювання цього всюдисущого конфлікту – «війни всіх проти всіх». Експлуатація забезпечувалася й досі забезпечується трьома основними способами: релігійними – в теократичних суспільствах; за допомогою сили чи погрози силою – у переважній більшості суспільств з пануванням військової верхівки і, зрештою, через нееквівалентний обмін в торгівлі, лихварство та інші способи необґрунтованого збагачення у торгово-фінансових олігархіях.

«Антитеза» тривала від неоліту весь «цивілізаційний» період, в останні століття вона різнопланово й драматично завершується, готуючи людство до третьої стадії діалектичної тріади – «синтезу» – тривалого, навіть з геологічної точки зору, спокійного періоду гармонійної рівноваги між Людством і його Планетою та між найважливішими історичними надбаннями Людства періодів «тези» й «антитези» [19, с. 71]. Ці останні століття «антитези» – Новий час виявляв все більше ознак майбутнього «синтезу», до яких можна віднести принципи верховенства права і рівності громадян перед законом, ідею держави як суспільного договору і парламентаризму – як права платників податків контролювати видатки і діяльність уряду, найнятого на кошти платників. В новий час формується новий тип держави – держава-нація і громадянське суспільство як її основа. Ідеологією Нового часу став лібералізм, який зробив «відкритими» окремі регіональні суспільства, об'єднавши їх торгівлею і створивши передумови торгово-фінансової глобалізації. Але, як зазначено в Преамбулі Статуту ЮНЕСКО: «мир, заснований лише на економічних і політичних угодах урядів, не завоює одностайної, міцної і щирої підтримки народів, він повинен будуватися на інтелектуальній і моральній солідарності людства» [20].

Отже, механізми правової держави мають бути одночасно (в режимі поетапного взаємопосилення) наслідком і основою загального й солідарного усвідомлення людством головного призначення будь-яких соціальних інститутів: забезпечення достойного людини життя для кожного пересічного жителя планети. В ідеалі зусилля в цьому напрямі мають бути скоординовані на всіх рівнях суспільних відносин, починаючи від міжособистісних і родинних – до відносин у масштабах міжнародного співтовариства, а головним координуючим чинником має стати певна концептуальна система, здатна організувати міжнародну спільноту, не порушуючи її культурного розмаїття. Це має бути багаторівнева динамічна концептуальна система, побудована на раціональних засадах, основу якої вже складає міжнародне право, але ключовими елементами якої мають бути найкращі інтелектуальні й духовні надбання всього людства, спрямовані на піднесення в людині її людських якостей.

Формування такої концептуальної системи вже відбувається в процесі всебічного обговорення на форумах ГЛІНГС основних проблем сучасності і шляхів їх подолання. Можливості саморегуляції ГЛІНГС, а також можливості його впли-

ву на реалізацію норм «офіційного» міжнародного права і діяльність політичних інститутів міжнародного й національного рівнів тільки-но починають усвідомлюватися. Автор виходить з презумпції, що ГЛНГС дотримується норм і принципів міжнародного права і основною його метою є поширення задекларованих цими принципами і нормами основ порядку і справедливості на суспільні відносини всіх рівнів.

3. Загальнолюдська солідарність як вимога сучасності

Нині добробут і безпека кожного регіону, держави і народу тісно взаємопов'язані з добробутом всіх інших регіонів. Перші «солідаризми» XIX ст.: етнічний, державний, класовий та ін. відстоювали переважно інтереси тієї спільноти, в межах якої вони утворилися [19, с. 71]. Нині чи не головною потребою часу стає загальнолюдська солідарність. Без неї приписи, розроблені компетентними чиновниками ООН і найвідповідальнішими представниками держав в міжнародних організаціях не мають шансів на ефективну реалізацію. Все ширше усвідомлюється й змістовний антонім солідарності – антисоціальне використання «тимчасових переваг». Таке недобросовісне використання спільних ресурсів нації характерне для мотивації осіб і соціальних груп, які не дбають про майбутнє суспільства, розхитуючи «маятник історії» до невідконтрольних амплітуд. Вже останні кілька століть Нового часу, людство, переживши більш ніж п'ятитисячолітній період панування кастово-станового устрою, і усвідомивши всі деформації людської особистості, з якими пов'язаний такий устрій, намагається будувати громадянське суспільство, в якому кожна людина від народження матиме права і можливості розкриття своєї особистості, однакові з іншими. Проте ідеали як успадкованої, так і завойованої соціальної нерівності все ще знаходять палких прихильників у різних суспільствах, не виключаючи й ті, що в свій час проголошували принципи свободи, рівності і братерства всіх людей. І це при тому, що історія, даючи приклади постійної ротації в середині привілейованих станів, свідчить що їхні привілеї виявляються лише тимчасовими, за що під час чергових інквізицій, репресій, чисток чи революцій спокутують, якщо не самі привілейовані особи, то їхні нащадки. Самі ж ці суспільства, постійно потерпаючи від чергових переділів, експропріацій і реквізицій, виявляються не в змозі самостійно налагодити конструктивний внутрішній діалог з позицій громадянського суспільства і солідарності.

Відповідно й на рівні глобального порядку сучасна міжнародна спільнота «тримається купи» завдяки фінансовій залежності. Остання ж, у свою чергу, побудована на переважно фіктивних засадах: рахунки в банках та інші деривативи, що слугують мірилом заможності, внаслідок постійно зростаючих темпів інфляції, можуть бути забезпечені реальними благами лише на третину чи й того менше [21, с. 8]. Лавиноподібне зростання інфляції являє собою прояв закону довільного зростання ентропії. У фінансовій сфері цей закон обумовлений вибухом необґрунтованих збагачень, що охопили більшість суспільств на межі тисячоліть і скоро, взагалі, девальвують значення грошей як соціального інституту. Закон же «соціальної ентропії» полягає в тому, що суспільство, при відсутності постійних зусиль над збереженням його гуманітарної складової, чи, простіше кажучи, його «людськості», починає потерпати від лавиноподібного зростання процесів розпаду. Головна ознака «людськості» соціальних відносин за М. Вебером – усвідомлення людьми сенсу своїх дій [5, с. 112]. Отже, коли у суспільстві домінують

процеси, сенсу яких не усвідомлює його переважна більшість – це ознака втрати суспільством «людськості» і падіння його на рівні біологічного чи навіть механічного існування.

Основну роботу з підтримки в будь-якому суспільстві її гуманітарної складової (роботу з гуманізації суспільства) здійснює його культура: для суспільства як соціальної системи саме культура є системотворчим чинником. Характеристика будь-якої культури – етнічної, регіонально-цивілізаційної чи загальнолюдської – зводиться до чотирьох основних складових: система цінностей, система регулювання суспільних відносин, включаючи право; система знань і мистецтво [7, с. 1157-1173]. Якщо перші дві складові забезпечують єдність суспільства, два інші слугують індикаторами «правильності» його життя: чи здорове суспільство духовно, тобто чи далеко відхиляються його соціальні інституції від основного їх призначення – найліпшим чином забезпечувати реалізацію потенціалу кожного індивідуума як розумної, інтелектуально й духовно обдарованої істоти, відповідальної за долю свого унікального виду, своєї унікальної планети і всього Всесвіту.

Саме на таких засадах – на усвідомленні місії Людини розумної і спільної (солідарної) відповідальності людства за виконання цієї місії – має будуватися загальнолюдська солідарність. При цьому, як зазначено ще в преамбулі Статуту ЮНЕСКО, щира солідарна єдність населення планети не може будуватися лише на раціональних критеріях [20]. Для цього необхідно, щоб людина любила Людство, пишалася ним, розуміла його унікальність у Всесвіті. Але солідарне Людство – це ідеал, наближення до якого можливе лише в режимі толерантного й мультикультурного «ансамблю» всіх його «малих» і «великих» культур. Людство повинно гармонійно розвивати всі складові своєї спільної культурної спадщини – шляхом шанобливого й ненав'язливого запозичення найкращих надбань загальнолюдського значення з локальних і регіональних культурних традицій до культури загальнолюдського рівня. Але потрібен орієнтир, на який слід спрямовувати роботу всіх складових культури на всіх рівнях організації міжнародного співтовариства. На цей орієнтир різними словами й образами вказується в багатьох шедеврах людської культури. Так чи інакше людства рухається, хоч часто і всліпу, саме в напрямі цього орієнтиру. У праці І. Канта «До вічного миру» 1795 р., переконливо доводиться, що можливості цивілізованого суспільства можуть повною мірою розкритися лише при тривалому (вічному) мирі, в якості найважливішої умови якого філософ проголошує нове відношення до Людини: «Людина не може бути зняряддям – лише метою» [22, с. 432]. На нашу думку, це чудове визначення орієнтиру для сучасного переходу від «антитези» до «синтезу» світової історії. Розуміння Людини як мети відповідає й концепції ноосфери В.І. Вернадського і П.Т. де Шардена: Людина Розумна з'явилася у Всесвіті щоб стати мислячим і духовним його началом, тож вся система громадського виховання й відповідні соціальні інститути мають забезпечувати саме такі риси, які б відповідали цій вселенській місії Людини.

Висновок. Вибір майбутнього Людства на тисячі наступних років нині залежить від спонтанної реакції всього сучасного населення планети на критичні виклики, пов'язані з різкими змінами суспільного життя. Із завершенням великої фази «антитези» діалектичної тріади історії людства, в останні століття якого (новий час) формуються принципи громадянського суспільства, перехід до тре-

тьою фази – «синтезу» на межі тисячоліть переживає лавиноподібне прискорення. Важливим явищем цього переходу стало формування глобального інформаційного громадянського суспільства.

Основним ідеологічним мотивом цього процесу має стати презумпція визнання в кожній особі носія високої місії Людства, яка є і головною умовою гармонійних міжособистісних стосунків і «вічного миру» між народами. Мир і загальнолюдська солідарність дозволить найефективніше реалізувати на благо всього Людства його спільні духовні й матеріальні ресурси. Виходячи з цього, імперативом діяльності владних і громадських інституцій, включаючи право і культуру загалом, має бути розробка й підтримка умов, правил і публічних установ, діяльність яких спрямована на недопущення експлуатації, особистої чи колективної деградації людини, обмеження її прав на самореалізацію й розвиток. Всяка діяльність, що принижує в людині Людину і спричиняє до руйнування її людських якостей, має розглядатися як замах на злочин проти людяності і в найтяжчих формах має бути й визнана таким міжнародним злочином. Задекларованим ідеологічним ГЛІНГС має бути обізнана, свідомо і відповідальна людина.

ГЛІНГС може стати засобом наполегливого, відповідального, конструктивного взаємовпливу владних структур на населення, і населення на владні структури – з єдиною чітко визначеною і усвідомлюваною суб'єктами спілкування метою – сприяти солідаризації людства без загрози його різноманіттю, на основі конструктивного діалогу між різними формами консолідації людських спільнот. Безумовно, на цьому шляху, особливо на його початкових етапах мають з'являтися безліч перепон, оскільки нинішнє інформаційне суспільство затоплює хаос «інформаційного шуму» і морально-етичного нігілізму. Але поширення знань саме по собі служитиме загальному якісному зрушенню в освіченості й цивілізованості населення планети, без чого неможливий і свідомий вибір кожною особою правильних індивідуальних і колективних мотивацій, рішень і дій. У ГЛІНГС шляхом всебічного й вільного обміну інформацією, зокрема стосовно історичного досвіду, ефективних моделей соціального устрою, методів контролю з боку громадянського суспільства над владою чи найбільш обтяжливими для суспільства соціальними групами, практикою самоврядування тощо – вже здійснюється велика робота з виховання загальнолюдської солідарності і практичного її втілення. Підвищення ефективності цієї роботи має стати важливою складовою діяльності всіх суб'єктів ГЛІНГС.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Окінавська Хартія глобального інформаційного суспільства від 22 липня 2000 р. // <http://portal.rada.gov.ua>
2. Декларація принципів «Побудова інформаційного суспільства – головна задача нового тисячоліття» від 12 грудня 2003 р. // <http://portal.rada.gov.ua>
3. Дюркгейм Э. Метод социологии // Западноевропейская социология XIX-нач. XX ввек. – М., 1996. – С. 256-309.
4. Антология мировой правовой мысли. В 5-ти т. – Т. 3. Европа. Америка: XVII-XX вв. – М., 1999. – С. 43-47.
5. Вебер М. Социология. Загальноісторичні аналізи. Політика. – К., 1998. – С. 104.
6. Карбонь Ж. Юридическая социология. – М. : Международные отношения, 1986. – 267 с.

7. *Сорокин П.А.* Социальная и культурная динамика. – М. : Астрель, 2006. – 1176 с.
8. Проблемы теоретической социологии / Под. ред. А.О. Боронеева. – СПб., 1994. – С. 25-42.
9. *Циттелиус Р.* Філософія права: Підручник; [пер. з нім.]. – К. : Тандем, 2000. – 300 с.
10. *Лопалева В.В.* Социология права. – М. : Норма, 2000. – 234 с.
11. Идея университета /Карл Ясперс: пер с нем. Т.В.Тягнуовой. – Минск : БГУ, 2006. – 159 с.
12. *Галенская А.Н.* Музы и право. Правовые вопросы международного сотрудничества в области культуры. – Л. : Изд-во ЛГУ, 1987. – 220 с.
13. *Акуленко В.І.* Термінологічні колізії в законодавстві України про охорону культурної спадщини в контексті міжнародного права // *Правова держава*. – К, 2003. – Вип. 14. – С. 425 – 438 с.
14. *Мельничук О.І.* Статус всевітньої культурної та природної спадщини в міжнародному праві. – К. : Наукова думка, 2008. – 320 с.
15. *Бабкин С.А.* Право, применимое к отношениям, возникающим при использовании «Интернет»: основные проблемы. – М. : АО «Центр ЮрИнфоР», 2003. – 69 с.
16. Создание университета мирового класса /Джамиль Салми; [пер. с англ.]. – М. : Изд-во «Весь Мир», 2009. – 132 с.
17. Университет как центр культурупорождающего образования. Изменение форм коммуникации в учебном процессе / М.А. Гусаковский, Л.А. Яценко, С.В. Костюкович и др. – Мн. : БГУ, 2004. – 279 с.
18. *Шахбазян К.С.* Міжнародно-правові основи регулювання відносин в мережі Інтернет /Автореферат дисертації, 2008 р. – 24 с.
19. *Радзівіл О.* Причини зростання соціальної ентропії і соціологічно-правові засоби його стримування / Науковий вісник Інституту міжнародних відносин НАУ. Серія: Економіка, право, політологія, туризм: Зб. наук. ст. – К. : Вид-во Нац. авіац. ун-ту «НАУ-друк», 2010. – Вип. 2 – С. 67-73.
20. Статут ЮНЕСКО // <http://portal.rada.gov.ua>
21. *Грифен Л.А.* Общественный организм. Авторский реферат. – К. : ЭКМО. – 2006. – 86 с.
22. *Тихомиров П.В.* Вечный мир в философском проекте Канта: По поводу международной мирной конференции // *Богословский вестник 1899*. – Т.1. – № 3. – С. 402-434. // http://az.lib.ru/t/tihomirow_w/text_0160oldorfo.shtml

Радзівіл О.А. Міжнародне право, правова держава і глобальне інформаційне громадянське суспільство, як складові сучасного міжнародного правового порядку

У статті в якості головної причини неефективності дії міжнародного права розглядається незрілість інституту держави, що, в свою чергу, пов'язується з тим, що в переважній більшості країн домінує громадянська апатія і не сформоване дієве громадянське суспільство. Викладається нове бачення соціальних механізмів підвищення ефективності дії міжнародного права через можливості глобального інформаційного громадянського суспільства, яке, використовуючи інформаційну відкритість, спираючись на презумпцію визнання в кожній особі носія високої місії Людства і принципи загальнолюдської солідарності, повинно ініціювати підвищення загального рівня освіченості і формування активної громадянської позиції населення планети для його культурної й політичної самоорганізації, утворення оновлених владних інституцій, солідарних зі своїми народами і міжнародним співтовариством.

Ключові слова: міжнародне право, інститут держави, міжнародні співтовариства, політична самоорганізація.

Радзивилл А.А. Международное право, правовое государство и глобальное информационное гражданское общество, как составляющие современного международного правового порядка

В статье в качестве главной причины неэффективности действия международного права рассматривается незрелость института государства, что, в свою очередь, связывается с тем, что в подавляющем большинстве стран доминирует гражданская апатия и не сформировано действенное гражданское общество. Излагается новое видение социальных механизмов повышения эффективности действия международного права через возможности глобального информационного гражданского общества, которое, используя информационную открытость, опираясь на презумпцию признания в каждом человеке носителя высокой миссии Человечества и принципы общечеловеческой солидарности, должно инициировать повышение общего уровня образованности и формирование активной гражданской позиции населения планеты для его культурной и политической самоорганизации, образования обновленных властных институтов, солидарных со своими народами и международным сообществом.

Ключевые слова: международное право, институт государства, международные сообщества, политическая самоорганизация.

Radzivil O.A. International law, legal state and the global information civil society as part of the contemporary international law order

The key reason for inefficiency of international law is viewed as the state immaturity which in turn might be explained by the existing civic apathy dominating in most countries and the absence of the well-developed effective civil society. The article offers a new vision of social mechanisms to improve the efficiency of international law through the possibilities of global information civil society, using the information transparency and relying upon the presumption of recognition in each individual a bearer of the high mission of Mankind and the principles of universal solidarity, which should initiate raising of the general level of education and the formation of the population active civic attitude for its cultural and political self-organisation, emerging of the renewed government institutions, associated with their peoples and the international community.

Key words: international law, institute of state, international communities, political self-organisation.

Стаття надійшла до редакції 29.12.2011.